

**Айтуар негізгі орта мектебінің
математика пәнінің мұғалімі
Құттыбеков Мерей Сапарбайұлы**

9-сынып

Тақырып: ТРИГОНОМЕТРИЯЛЫҚ ФУНКЦИЯЛАРДЫҢ ҚОСЫНДЫСЫН ЖӘНЕ АЙЫРМАСЫН КӨБЕЙТІНДІГЕ ТҮРЛЕНДІРУ ФОРМУЛАЛАРЫ

Сабақтың мақсаты: Тригонометриялық есептерді қосындысын және айырмасын қолдана отырып есеп шығару.

Сабақтың мазмұны:

Синустар қосындысы

Синустар айырмасы

Косинустар қосындысы

Косинустар айырмасы

Тангенстер мен котангенстердің қосындысы мен айырмасының формулалары

Тест

Синустар қосындысы

Екі бұрыштың синустарының қосындысы осы бұрыштардың қосындысының жартысының синусының осы бұрыштардың айырмасының жартысының косинусына көбейтіндісін екі еселегенге тең.

Синустар қосындысының формуласы: $\sin x + \sin y = 2 \sin \frac{x+y}{2} \cos \frac{x-y}{2}$.

1-мысал. $\sin 105^\circ + \sin 15^\circ$ есептейік:

$$\sin 105^\circ + \sin 15^\circ = 2 \sin \frac{105^\circ + 15^\circ}{2} \cdot \cos \frac{105^\circ - 15^\circ}{2} = 2 \sin 60^\circ \cdot \cos 45^\circ = \frac{\sqrt{6}}{2}.$$

2-мысал. $\sin \left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) + \sin \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)$ өрнегін ықшамдау керек:

$$\sin \left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) + \sin \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right) = 2 \sin \frac{\left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) + \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)}{2} \cdot \cos \frac{\left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) - \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)}{2} = 2 \sin \frac{\pi}{3} \cdot \cos \alpha = \cos \alpha.$$

3-мысал. $\sqrt{2} + 2 \sin \alpha$ өрнегін көбейтінді түрінде жазу керек:

$$\sqrt{2} + 2 \sin \alpha = 2 \left(\frac{\sqrt{2}}{2} + \sin \alpha\right) = 2 \left(\frac{\pi}{4} + \sin \alpha\right) = 4 \sin \frac{\frac{\pi}{4} + \alpha}{2} \cdot \cos \frac{\frac{\pi}{4} - \alpha}{2} = 4 \sin \left(\frac{\pi}{8} + \frac{\alpha}{2}\right) \cdot \cos \left(\frac{\pi}{8} - \frac{\alpha}{2}\right).$$

Синустар айырмасы

Екі бұрыштың синустарының айырмасы осы бұрыштардың айырмасының жартысының синусының осы бұрыштардың қосындысының жартысының косинусына көбейтіндісін екі еселегенге

Синустар айырмасының формуласы: $\sin x - \sin y = 2 \sin \frac{x-y}{2} \cos \frac{x+y}{2}$.

1-мысал. $\sin 105^\circ - \sin 15^\circ$ есептейік:

$$\sin 105^\circ - \sin 15^\circ = 2 \sin \frac{105^\circ - 15^\circ}{2} \cdot \cos \frac{105^\circ + 15^\circ}{2} = 2 \sin 45^\circ \cdot \cos 60^\circ = \frac{\sqrt{2}}{2}.$$

2-мысал. $\sin \left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) - \sin \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)$ өрнегін ықшамдау керек:

$$\sin \left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) - \sin \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right) = 2 \sin \frac{\left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) - \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)}{2} \cdot \cos \frac{\left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) + \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)}{2} = 2 \sin \alpha \cdot \cos \frac{\pi}{3} = \cos \alpha.$$

3-мысал. $1 - 2 \sin \alpha$ өрнегін көбейтінді түрінде жазу керек:

$$1 - 2 \sin \alpha = 2 \left(\frac{1}{2} - \sin \alpha\right) = 2 \left(\frac{\pi}{6} - \sin \alpha\right) = 4 \sin \frac{\frac{\pi}{6} - \alpha}{2} \cdot \cos \frac{\frac{\pi}{6} + \alpha}{2} = 4 \sin \left(\frac{\pi}{12} - \frac{\alpha}{2}\right) \cdot \cos \left(\frac{\pi}{12} + \frac{\alpha}{2}\right)$$

1-ЖАТТЫҒУ

Қосу амалдарын орында.

$$\sin 40^\circ + \sin 20^\circ$$

$$\sin 75^\circ + \sin 15^\circ$$

$$\sin 60^\circ + \sin 30^\circ$$

$$\sin 25^\circ + \sin 85^\circ$$

$$\cos 10^\circ$$

$$\frac{\sqrt{6}}{2}$$

$$\sqrt{2} \cos 15^\circ$$

$$\sqrt{3} \sin 55^\circ$$

2-ЖАТТЫҒУ

Өрнектерді ықшамдап, дұрыс жауаптарды таңда.

a) $\frac{\sin 10^\circ + \sin 50^\circ}{\cos 20^\circ}$

b) $\frac{2 \sin 35^\circ \cos 45^\circ}{\sin 65^\circ + \sin 5^\circ}$

a) 1

b) $\frac{\sqrt{2}}{\sqrt{3}}$

a) -2

b) $\frac{\sqrt{3}}{\sqrt{2}}$

a) $\frac{1}{2}$

b) $\cos 45^\circ$

a) -1

b) $\frac{2}{3}$

a) $\cos 20^\circ$

b) $\frac{\sqrt{2}}{2}$

Активация Windows

Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

Синустар айырмасы

3-жаттығу

Синустар айырмасының формуласын пайдалану арқылы өрнектерді ықшамда.

$$\sin 40^\circ - \sin 20^\circ = \boxed{}$$

$$\sin 60^\circ - \sin 30^\circ = \boxed{}$$

$$\sin \frac{5\pi}{6} - \sin \frac{2\pi}{3} = \boxed{}$$

$$\frac{\sin 10^\circ - \sin 50^\circ}{\sqrt{3} \sin 20^\circ} = \boxed{}$$

Косинустар қосындысы

Косинустар қосындысы

Екі бұрыштың косинустарының қосындысы осы бұрыштардың қосындысының жартысының косинусының осы бұрыштардың айырмасының жартысының косинусына көбейтіндісін екі еселегенге тең.

Косинустар қосындысының формуласы: $\cos x + \cos y = 2 \cos \frac{x+y}{2} \cos \frac{x-y}{2}$.

1-мысал. $\cos 105^\circ + \cos 15^\circ$ есептейік:

$$\cos 105^\circ + \cos 15^\circ = 2 \cos \frac{105^\circ + 15^\circ}{2} \cdot \cos \frac{105^\circ - 15^\circ}{2} = 2 \cos 60^\circ \cdot \cos 45^\circ = \frac{\sqrt{2}}{2}.$$

2-мысал. $\cos \left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) + \cos \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)$ өрнегін ықшамдау керек:

$$\cos \left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) + \cos \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right) = 2 \cos \frac{\left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) + \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)}{2} \cdot \cos \frac{\left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) - \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)}{2} = 2 \cos \frac{\pi}{3} \cdot \cos \alpha = \cos \alpha.$$

3-мысал. $\sqrt{3} + 2 \cos \alpha$ өрнегін көбейтінді түрінде жазу керек:

$$\sqrt{3} + 2 \cos \alpha = 2 \left(\frac{\sqrt{3}}{2} + \cos \alpha \right) = 2 \left(\cos \frac{\pi}{6} + \cos \alpha \right) = 4 \cos \frac{\frac{\pi}{6} + \alpha}{2} \cdot \cos \frac{\frac{\pi}{6} - \alpha}{2} = 4 \cos \left(\frac{\pi}{12} + \frac{\alpha}{2} \right) \cdot \cos \left(\frac{\pi}{12} - \frac{\alpha}{2} \right).$$

Косинустар қосындысы

4-жаттығу

Өрнектің мәнін тап.

$$\cos \frac{\pi}{8} + \cos \frac{3\pi}{8} = \sqrt{\boxed{}} \cos \frac{\pi}{\boxed{}}$$

Косинустар қосындысы

5-жаттығу

Тепе-тең өрнектерді байланыстыр.

$$\frac{\cos 7\alpha + \cos \alpha}{\sin 7\alpha - \sin \alpha}$$

$$\frac{\sin 2\beta + \sin 8\beta}{\cos 8\beta + \cos 2\beta}$$

$$\operatorname{ctg} 3\alpha$$

$$\operatorname{tg} 5\beta$$

$$\operatorname{tg} 4\alpha$$

$$\operatorname{ctg} 3\beta$$

Косинустар айырмасы

Косинустар айырмасы

Екі бұрыштың косинустарының айырмасы осы бұрыштардың қосындысының жартысының синусының осы бұрыштардың айырмасының жартысының синусына көбейтіндісін минус таңбасымен алынған екі еселенгенге тең.

Косинустар айырмасының формуласы: $\cos x - \cos y = -2 \sin \frac{x+y}{2} \sin \frac{x-y}{2}$.

1-мысал. $\cos 105^\circ - \cos 15^\circ$ есептейік:

$$\cos 105^\circ - \cos 15^\circ = -2 \sin \frac{105^\circ + 15^\circ}{2} \cdot \sin \frac{105^\circ - 15^\circ}{2} = -2 \sin 60^\circ \cdot \sin 45^\circ = -\frac{\sqrt{6}}{2}.$$

2-мысал. $\cos \left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) - \cos \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)$. өрнегін ықшамдау керек:

$$\cos \left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) - \cos \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right) = -2 \sin \frac{\left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) + \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)}{2} \cdot \cos \frac{\left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) - \left(\frac{\pi}{3} - \alpha\right)}{2} = -2 \sin \alpha \cdot \sin \frac{\pi}{3} = -\sqrt{3} \sin \alpha.$$

3-мысал. $1 - 2 \cos \alpha$ өрнегін көбейтінді түрінде жазу керек:

$$1 - 2 \cos \alpha = 2 \left(\frac{1}{2} - \cos \alpha\right) = 2 \left(\cos \frac{\pi}{3} - \cos \alpha\right) = -4 \sin \frac{\frac{\pi}{3} + \alpha}{2} \cdot \cos \frac{\frac{\pi}{3} - \alpha}{2} = -4 \sin \left(\frac{\pi}{6} + \frac{\alpha}{2}\right) \cdot \sin \left(\frac{\pi}{6} - \frac{\alpha}{2}\right).$$

6-жаттығу

Косинустар айырмасы формуласының дұрыс қолданылуын белгіле.

a) $\cos 3\alpha - \cos 7\alpha$

b) $\cos \frac{3\pi}{4} - \cos \frac{\pi}{8}$

a) $-2 \sin 5\alpha \sin 2\alpha$

b) $2 \sin \frac{7\pi}{16} \cos \frac{5\pi}{16}$

a) $-2 \cos 5\alpha \cos 2\alpha$

b) $-2 \sin \frac{7\pi}{16} \cos \frac{5\pi}{16}$

a) $2 \sin 5\alpha \sin 2\alpha$

b) $-2 \sin \frac{7\pi}{16} \sin \frac{5\pi}{16}$

a) $2 \sin 5\alpha \cos 2\alpha$

b) $2 \sin \frac{7\pi}{16} \sin \frac{5\pi}{16}$

Косинустар айырмасы

7-жаттығу

Айырманы көбейтіндіге жікте.

$$\cos 2\alpha - \frac{\sqrt{2}}{2} = \text{✦}$$

$$\cos\left(\frac{\pi}{3} + \alpha\right) - \cos \alpha = \text{✦}$$

$$\text{✦ } -2 \sin\left(\alpha + \frac{\pi}{8}\right) \sin\left(\alpha - \frac{\pi}{8}\right)$$

$$\text{✦ } -\sin\left(\frac{\pi}{6} + \alpha\right)$$

Үй-жұмысы

№742

№741

№740

Есептерді шығарып фотосын түсіріп жібереміз

**Көңіл қойып
тыңдағандарыңызға
рахмет !**

